

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО З ОСНОВАМИ ЕКОЛОГІЇ

Частина I

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності D8/081 Право

Одеса
ОНУ імені І. І. Мечникова
2026

УДК 349.6(072)
Е40

Укладач:

О. В. Толкаченко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін.

Рецензенти:

Т. В. Степанова, доктор юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

В. М. Масін, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 2 від 15 жовтня 2025 р.*

Е40 **Екологічне** право з основами екології [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до практ. занять для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. D8/081 Право / уклад. О. В. Толкаченко. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2026. Ч. 1. 71 с. 1,2 МБ.

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» спеціальності 081/D8 Право для опанування лекційного матеріалу, підготовки до практичних занять, оформленні робіт при самостійному виконанні завдань.

УДК 349.6(072)

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст навчальної дисципліни	5
Плани та методичні рекомендації для підготовки до практичних занять	10
Форми контролю, критерії оцінювання знань та розподіл балів, що отримують здобувачі	52
Питання до заліку з навчальної дисципліни	58
Пояснення до виконання контрольної роботи для здобувачів заочної форми навчання	60
Контрольна робота для здобувачів заочної форми навчання	61
Список рекомендованих джерел	64

ВСТУП

Мета навчальної дисципліни «Екологічне право з основами екології, ч. І» передбачає формування у здобувачів-правників сталої системи еколого-правових поглядів і знань, навичок застосування екологічного законодавства, підвищення рівня свідомості та еколого-правової культури, розуміння необхідності позитивної екологічно спрямованої поведінки, вміння вибору оптимальних державно-правових засобів щодо забезпечення екологічної безпеки людини у процесі будь-якої діяльності, охорони довкілля, ефективного використання природних ресурсів та захисту екологічних прав особи.

Завдання навчальної дисципліни:

- дати здобувачам теоретичні знання про основні поняття, норми і принципи екологічного права, а також про предмет, метод, систему та джерела сучасного екологічного права;
- ознайомити здобувачів зі змістом основних інститутів екологічного права;
- дати здобувачам базові знання про норми екологічного права щодо охорони і збереження окремих видів і об'єктів природи;
- сформуванати у здобувачів базові знання щодо відповідальності за порушення норм екологічного законодавства.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: Конституційне право, Земельне право України, Міжнародне екологічне право, Цивільне право, Адміністративне право, Кримінальне право.

Предметом навчальної дисципліни є норми права, що регулюють суспільні відносини, які виникають при використанні, охороні, відтворенні природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки і дотримання екологічних прав громадян.

Вимоги до знань і умінь:

а) знати:

- проблеми науки екологічного права;
- чинне екологічне законодавство;
- основні принципи і завдання екологічного права;
- законодавчі засади раціонального природокористування;
- організаційно-правові заходи охорони основних об'єктів природи;
- види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства;

б) вміти:

- застосовувати екологічно-правові норми;
- узагальнювати практику використання екологічного законодавства та робити відповідні висновки за результатами узагальнення;
- правильно застосовувати роз'яснення судових та інших органів у процесі застосування норм екологічного права.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Основи екології

Тема 1. Теоретичні аспекти загальної екології

Еволюція взаємовідносин людини і природного середовища. Визначення, предмет, завдання екології. Міждисциплінарні зв'язки екології та інших галузей науки. Основні методи екології. Структура сучасної екології.

Концепція охорони навколишнього середовища В. І. Вернадського. Класична та прикладна екології. Етапи розвитку екології.

Тема 2. Основні закони екології

Визначення та види екологічних факторів. Класифікація екологічних факторів. Джерела забруднень. Види забруднень. Напрями охорони довкілля.

Основні екологічні закони: закон мінімуму; закон толерантності, об'єднані закони екології, закон збереження життя, закон конкурентного виключення, закон біогенної міграції атомів, закон розвитку довкілля, закон обмеженості природних ресурсів, закон знищення енерговіддачі у природокористуванні, термодинамічне правило Вант-Гоффа-Арреніуса, правило обов'язковості заповнення екологічних ніш.

Тема 3. Довкілля та здоров'я населення

Якість природного середовища і здоров'я людей. Захворювання, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища. Екологічно безпечні продукти харчування.

Антропогенне забруднення природного середовища та його вплив на здоров'я людини. Екологічно безпечна та небезпечна продукція. Визначення поняття «зелені технології».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Теоретичні засади екологічного права

Тема 4. Екологічна функція держави і права в умовах сучасної екологічної кризи

Сучасна екологічна криза: причини, наслідки, форми прояву та шляхи подолання. Екологічна політика держави. Екологічна функція держави і права. Екологічні виклики під час збройного нападу РФ.

Форми взаємодії людини і суспільства з природним середовищем у різні періоди розвитку цивілізації. Стратегічні плани розвитку держави в екологічній сфері.

Тема 5. Історія розвитку та становлення екологічного законодавства і права

Виникнення й основні етапи розвитку екологічного законодавства і права. Розвиток екологічного законодавства і права у ХХ столітті. Формування і розвиток екологічного законодавства у період державної незалежності України. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у ХХІ столітті.

Основні етапи розвитку екологічного права. Декларація про державний суверенітет від 16.07.1900 року. Декрет про Землю 1917 року.

Тема 6. Предмет, метод, принципи та система екологічного права

Передумови формування екологічного права. Поняття і визначення екологічного права. Предмет екологічного права. Метод правового регулювання екологічних правовідносин. Принципи екологічного права. Система екологічного права.

Функції екологічного права. Співвідношення екологічного права і законодавства. Розвиток екологічного законодавства. Проблеми кодифікації екологічного законодавства. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права у правовій системі України.

Тема 7. Екологічні правовідносини

Поняття та види екологічних правовідносин. Поняття і класифікація об'єктів екологічних правовідносин. Суб'єкти екологічних правовідносин. Зміст екологічних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин.

Правовідносини щодо охорони навколишнього природного середовища. Правовідносини щодо використання природних ресурсів. Правове гарантування екологічної безпеки людини. Правовідносини щодо формування, збереження та раціонального використання екомережі. Природні ресурси як об'єкти правового регулювання використання, відтворення та охорони. Екологічні системи як об'єкти екологічного права. Природні комплекси в системі об'єктів екологічного права. Життя і здоров'я громадян в системі об'єктів охорони екологічного права.

Тема 8. Джерела екологічного права

Поняття джерел екологічного права та їх класифікація. Конституція України в системі джерел екологічного права. Закони України в системі джерел екологічного права, їх види. Земельний, Водний, Лісовий кодекси і Кодекс України про надра як джерела права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права України.

Міжнародно-правові норми в системі джерел екологічного права. Юридична природа роз'яснень вищих судових інстанцій щодо застосування екологічного законодавства.

Тема 9. Екологічні права та обов'язки громадян

Поняття екологічних прав та обов'язків громадян. Класифікація екологічних прав та обов'язків громадян. Конституційні екологічні права громадян. Екологічні права громадян, передбачені діючим екологічним законодавством. Гарантії, охорона та форми захисту екологічних прав громадян.

Право громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Право громадян на одержання повної достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та його вплив на здоров'я населення (екологічну інформацію). Право на відшкодування шкоди, завданої порушенням права на безпечне для життя та здоров'я громадян навколишнє середовище. Право громадян на здобуття екологічної освіти. Право громадян на об'єднання в громадські природоохоронні (екологічні) формування. Право на участь у проведенні заходів щодо оцінки впливу на довкілля. Право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів.

Тема 10. Правове регулювання відносин власності на природні ресурси

Основні ознаки та поняття права власності на природні ресурси і об'єкти. Форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення, зміни та припинення права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси та об'єкти. Форми і методи охорони права власності на природні ресурси.

Суб'єкти та об'єкти права власності на природні ресурси. Види об'єктів права власності на природні ресурси. Права та обов'язки власників природних ресурсів, обмеження, захист та гарантії їх прав. Право державної власності на природні ресурси і об'єкти. Право комунальної власності на природні ресурси і об'єкти. Право приватної власності на природні ресурси і об'єкти.

Тема 11. Право природокористування

Поняття та принципи права природокористування. Суб'єкти та об'єкти права природокористування. Зміст права природокористування. Правова класифікація видів природокористування. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.

Правові види природокористування, їх класифікація за об'єктами і суб'єктами, термінами користування та іншими ознаками. Право загального і спеціального природокористування та їх ознаки. Особливості користування природними ресурсами на умовах оренди. Особливості користування природними ресурсами континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Теоретичні засади управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища

Тема 12. Правове забезпечення екологічної безпеки

Юридична природа та поняття екологічної безпеки. Суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки. Види екологічної безпеки. Правові заходи забезпечення екологічної безпеки. Суб'єктивний, об'єктивний склад екологічної безпеки. Зміст правовідносин щодо забезпечення екологічної безпеки. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин у галузі забезпечення екологічної безпеки. Юридичні гарантії забезпечення екологічної безпеки. Юридична відповідальність в галузі забезпечення екологічної безпеки. Забезпечення екологічної безпеки під час військових дій.

Тема 13. Правові засади оцінки впливу на довкілля

Поняття оцінки впливу на довкілля. Законодавче закріплення оцінки впливу на довкілля. Правова організація здійснення оцінки впливу на довкілля. Правова організація здійснення оцінки впливу на довкілля.

Тема 14. Правові засади управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища

Поняття, принципи, методи і форми управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища. Система та компетенція органів управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища. Класифікація функцій управління в галузі природокористування та охорони навколишнього середовища.

Система та компетенція органів управління загальної компетенції. Правові питання участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною навколишнього середовища. Організаційні функції екологічного управління. Превентивно-охоронні екологічні функції. Стабілізаційні функції екологічного управління.

Тема 15. Економіко-правовий механізм природокористуванням та охорони навколишнього середовища

Поняття економіко-правового механізму природокористування та охорони навколишнього середовища. Правові форми платежів у галузі екології. Правове регулювання сплати екологічного податку. Плата за землю. Збір за використання надр. Збір за спеціальне використання води. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів. Збір за користування радіочастотним ресурсом.

Тема 16. Юридична відповідальність як засіб реалізації екологічного права

Поняття, функції та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Юридичний склад екологічних правопорушень. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Особливості адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Особливості кримінальної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства, в тому числі під час військових дій. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства володільцями джерел підвищеної екологічної небезпеки. Специфіка відшкодування збитків, заподіяних правомірними діями. Відшкодування екологічної шкоди, завданої довкіллю під час збройної агресії РФ.

ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I Основи екології

Практичне заняття 1

Тема 1. Теоретичні аспекти загальної екології

Тема 2. Основні закони екології

Розгляд теоретичних питань

1. Визначення, предмет, завдання екології.
2. Міждисциплінарні зв'язки екології та інших галузей науки.
3. Основні методи екології.
4. Структура сучасної екології.
5. Визначення та види екологічних факторів.
6. Класифікація екологічних факторів.
7. Види забруднень.

Теми рефератів

1. Концепція ноосфери В. І. Вернадського.
2. Еволюція взаємовідносин людини і природного середовища.
3. Джерела забруднень.
4. Напрями охорони довкілля.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Концепції охорони навколишнього середовища.
2. Класична та прикладна екології.
3. Етапи розвитку екології.
4. Основні закони екології.

Методичні рекомендації до вивчення питань тем 1, 2

В межах вивчення даних тем і підготовки до практичного заняття, здобувачі мають розглянути історію взаємодії людського суспільства і природи, які можна поділити на певні стадії, виявити стадії розвитку екології як науки, проаналізувати основні методи екології.

Здобувачі повинні звернути увагу на два напрями екологічних наук – екологію теоретичну (класичну) і прикладну екологію.

Протягом розвитку екології як науки окремими вченими пропонуються виділити екологічні фактори як окрему категорію і розділити їх певним чином, а саме: на стабільні фактори і фактори, що змінюються.

Всі екологічні фактори діють в екосистемах за певними законами, мають певний загальний характер дії на організм людини та інших живих організмів.

Розглядаючи це питання, треба проаналізувати наступні екологічні закони:

- Закон мінімуму;
- Закон толерантності;
- Закон конкурентного виключення;
- Закон біогенної міграції атомів;
- Закон розвитку довкілля;
- Закон обмеженості природних ресурсів;
- Закон знищення енерговіддачі у природокористуванні;
- Об'єднані закони екології;
- Закон збереження життя;
- Термодинамічне правило Вант-Гоффа-Арреніуса;
- Правило обов'язковості заповнення екологічних ніш.

При дослідженні питань цих тем, здобувачі повинні дослідити і визначити, що таке «забруднення», вивчити класифікацію джерел і видів забруднення, проаналізувати вплив екологічних факторів на життя і здоров'я людини.

Треба зазначити, що за сучасними уявленнями, здоров'я – це природний стан організму, що перебуває в повній рівновазі з біосферою і характеризується відсутністю будь-яких патологічних змін.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, «здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального добробуту, а не лише відсутність захворювання чи фізичних дефектів».

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають дослідити роботи В. І. Вернадського, його концепцію про ноосферу, розвиток впливу людини на природне середовище та з'ясувати, що можна вважати джерелами забруднень, які напрями охорони довкілля можна запропонувати.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.

2. Конституція України. Голос України. 1996. 13 липня.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про економічну самостійність: Закон України від 3 серпня 1990 року (із змінами та доповненнями).
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/150-93.%D0%BF>.

Основна література

1. Малимон С. С. Основи екології.
URL: http://agrokom.at.ua/Oxrimenko/eco/osnovi_ekologiji_pidruchnik_mlimon.pdf
2. Основи екології: навч.-метод. посібник / О. М. Древаль, О. Г. Янчик. – Харків: НТУ «ХП», 2017. – 146 с.
3. URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/safetyofliving/wp-content/uploads/sites/171/2017/02/oe-yanchik.pdf>.

Додаткова література

1. Хом'як І. В. Історія екології: Навчальний посібник: Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 310 с.
URL: <https://eprints.zu.edu.ua/37218/1/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf>.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Теоретичні засади екологічного права

Практичне заняття 2

Тема 4. Екологічна функція держави і права в умовах сучасної екологічної кризи

Розгляд теоретичних питань

1. Сучасна екологічна криза: причини, наслідки, форми прояву та шляхи подолання.
2. Екологічні виклики під час збройного нападу РФ.
3. Екологічна політика держави.
4. Екологічна функція держави і права.

Теми рефератів

1. Екологічні виклики сьогодення.
2. Основні напрямки екологічної політики держави.
3. Шляхи подолання екологічної кризи.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Причини та шляхи подолання сучасної екологічної кризи.
2. Екологічна політика України: недоліки та перспективи розвитку.
3. Екологічна функція держави та права.
4. Форми взаємодії людини і суспільства з природним середовищем у різні періоди розвитку цивілізації.
5. Стратегічні плани розвитку держави в екологічній сфері.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 4

Розглядаючи питання даної теми, здобувачі мають встановити етапи розвитку екологічної функції держави, які на сьогоднішній день розглядаються наступним чином:

- I етап. IX століття - 1917 рік,
- II етап. 1917-1991 роки,
- III етап. З 1991 року – по теперішній час.

Сьогодні екологічна функція держави визнана абсолютною більшістю вчених самостійним і дуже важливим напрямком діяльності держави.

На сьогоднішній день зміст екологічної функції держави не зводиться лише до охорони природи і раціонального використання природних ресурсів, він набагато ширше.

Здобувачі повинні усвідомити, що основним змістом екологічної функції є управління та координація діяльності природокористувачів і переробників природних ресурсів з ціллю збереження і охорони природного середовища. Здійснюючи екологічну функцію, держава зобов'язана забезпечити екологічну безпеку громадян, створення чистого природного життєвого середовища, що не загрожує здоров'ю населення.

Виходячи з цього, здобувачі повинні звернути увагу на Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», який передбачає впровадження систем управління щодо:

- Зміни клімату
- Якості атмосферного повітря
- Охорони вод
- Охорони земель і ґрунтів
- Охорони лісів
- Охорони і раціонального використання надр
- Надзвичайних ситуацій
- Зон відчуження і зон безумовного (обов'язкового) відселення
- Екологічних проблем Донбасу

- Управління відходами
- Біологічної безпеки
- Біологічного та ландшафтного різноманіття
- Забезпечення екологічно збалансованого природокористування
- Регіональної екологічної політики.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають дослідити питання щодо екологічної кризи та екологічних викликів. Проаналізувати законодавчі акти щодо основних напрямків екологічної політики держави та шляхи подолання екологічної кризи.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/55-12>.
2. Декларація Тисячоліття ООН 2000 р. (прийнята Резолюцією 55/2 сесії Генеральної Асамблеї ООН).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text.
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
4. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України. Відомості Верховної Ради. 1997. № 29. Ст. 194.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/188/98-%D0%B2%D1%80>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Довга К. В. Екологічна культура та екологічна свідомість в екологічній політиці України. Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 78-ї звітної конф. Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук

- (19–20 трав. 2022 р., м. Одеса) / ОНУ ім. І. І. Мечникова, ЕПФ; відп. ред. О. В. Побережець. Одеса: Олді-Плюс, 2022.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/33321>.
2. Христина М. Співвідношення державної екологічної політики і екологічного законодавства України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 187–191.
URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.32>.
 3. Шемшученко Ю. С., Костицький В. В. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права. Екологічне право України. 2017. № 1-2. С. 66–74.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eklprukr_2017_1-2_13.

Практичне заняття 3

Тема 5. Історія розвитку та становлення екологічного законодавства і права

Розгляд теоретичних питань

1. Виникнення й основні етапи розвитку екологічного законодавства і права.
2. Розвиток екологічного законодавства і права у ХХ столітті.
3. Передумови формування екологічного права.
4. Формування і розвиток екологічного законодавства у період державної незалежності України.
5. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у ХХІ столітті.

Теми рефератів

1. Столипінська реформа.
2. Природоохоронні закони УРСР.
3. Охорона навколишнього середовища в ЄС.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Основні етапи розвитку екологічного права.
2. Декларація про державний суверенітет від 16.07.1900 року.
3. Декрет про Землю 1917 року.
4. Основні етапи розвитку екологічного законодавства і права.
5. Розвиток екологічного законодавства і права у ХХ столітті.

6. Формування і розвиток екологічного законодавства у період державної незалежності України.
7. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у XXI столітті.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 5

Розглядаючи екологічне право України через призму її історико-правового розвитку, здобувачі мають дослідити наступні етапи:

1. Період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (IX–XI ст.);
2. Литово-Польська доба (XIV–XVII ст.);
3. Козацько-гетьманська держава (XVII–XVIII ст.);
4. Період Російської держави (кінець XVIII – початок XX ст.);
5. Період СРСР (1917–1991 рр.);
6. Період сучасної Української держави (1991 рік – теперішній час).

Досліджуючи етапи розвитку екологічного права, здобувачам треба звернути увагу на формування і розвиток екологічного законодавства у період незалежності України. Саме в цей період було прийнято основний законодавчий пласт екологічного законодавства та сформовано напрямки екологічної політики держави і перспективи розвитку подальшого законодавства.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають дослідити Столипінську реформу, розглянути найважливіші позитивні і негативні моменти природоохоронних законів УРСР. Для усвідомлення подальшого розвитку національного екологічного законодавства здобувачі мають дослідити шляхи і напрямки охорони навколишнього середовища в ЄС.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/55-12>.
2. Конституція України. Голос України. 1996. 13 липня.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
4. Про право міжнародних договорів: Віденська Конвенція 1969 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.

URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutr_i.pdf.

Додаткова література

1. Каракаш І. І. Актуальні проблеми систематизації сучасного екологічного законодавства України. Актуальні проблеми держави і права. 2018. Вип. 80. С. 63–71.
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12023?show=full&locale-attribute=uk>.
2. Толкаченко Олена. Право на сприятливе навколишнє середовище в законодавстві України та інших держав / О. Толкаченко // Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa, Uniwersytet Łódzki, Bookmarked Publishing & Editing, Łódz-Olsztyn 2017, 262 s.
3. Христина М. Співвідношення державної екологічної політики і екологічного законодавства України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 187–191. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.32>.

Практичне заняття 4

Тема 6. Предмет, метод, принципи та система екологічного права

Розгляд теоретичних питань

1. Предмет і поняття екологічного права.
2. Метод правового регулювання екологічних відносин.
3. Принципи екологічного права.
4. Система екологічного права.

Теми рефератів

1. Екологічний кодекс України: перспективи розвитку і прийняття.
2. Спеціальні принципи екологічного права.
3. Перспективи розвитку екологічного законодавства.

***Питання для самостійного вивчення здобувачами
при підготовці до практичного заняття***

1. Функції екологічного права.
2. Співвідношення екологічного права і законодавства.
3. Розвиток екологічного законодавства.
4. Проблеми кодифікації екологічного законодавства.
5. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права у правовій системі України.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 6

У межах питань, які вивчаються, здобувачі повинні дослідити різні точки зору щодо визначення екологічного права як галузі права та обґрунтувати свою позицію щодо самостійності або комплексності цієї галузі. Треба підкреслити, що екологічне право має специфічні риси, які притаманні тільки йому.

При вивченні цієї теми здобувач повинен розглянути предмет екологічного права, класифікацію і розподіл його за джерелами і об'єктами правового регулювання.

Здобувачі повинні знати, що в екологічному праві існує особливий метод правового регулювання і він полягає в поєднанні диспозитивного і імперативного методів.

При вивченні принципів екологічного права їх традиційно поділяють на загальні і спеціальні. Здобувачам потрібно звернути більше уваги саме на спеціальні принципи, до яких відносяться: принцип правового забезпечення екологічної безпеки, принцип пріоритетності права громадян на безпечне для життя і здоров'я природне середовище, принцип правового закріплення приналежності природних ресурсів конкретним суб'єктам екологічного права; принцип правового забезпечення раціонального і ефективного використання природних ресурсів, принцип правового забезпечення цільового використання природних об'єктів, принцип безоплатності загального і платності спеціального природокористування тощо.

В межах цієї теми здобувачам треба розглянути систему екологічного права, під якою розуміють розміщення у певній логічній послідовності його структурних підрозділів, що обумовлено змістом екологічних відносин, які є предметом екологічного права.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають дослідити питання щодо перспектив розвитку екологічного кодексу України та перспективи розвитку екологічного законодавства в нашій державі.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Декларація Конференції ООН з проблем навколишнього середовища людини 1972 р. (м. Стокгольм).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text.
2. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/55-12>.
3. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text.
4. Декларація Тисячоліття ООН 2000 р. (прийнята Резолюцією 55/2 сесії Генеральної Асамблеї ООН).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Каракаш І. І. Актуальні проблеми систематизації сучасного екологічного законодавства України. Актуальні проблеми держави і права. 2018. Вип. 80. С. 63–71.
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12023?show=full&locale-attribute=uk>.
2. Толкаченко Олена. Право на сприятливе навколишнє середовище в законодавстві України та інших держав. *Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa*, Uniwersytet Łódzki, Bookmarked Publishing & Editing, Łódz-Olsztyn 2017, 262 s.
3. Подліснюк І. С. Сільський зелений туризм в Україні: еколого-правовий аспект. Теоретичний аналіз і наукові дослідження юридичної науки: проблеми та перспективи: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 28-29 квітня 2017 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. 120 с.

Практичне заняття 5

Тема 7. Екологічні правовідносини

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття та види екологічних правовідносин.
2. Суб'єкти та об'єкти екологічних правовідносин.
3. Загальна характеристика об'єктів екологічних правовідносин.
4. Зміст екологічних правовідносин.
5. Підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин.

Теми рефератів

1. Людина, як суб'єкт і об'єкт екологічного права.
2. Екологічні системи як об'єкти екологічного права.
3. Життя і здоров'я громадян в системі об'єктів екологічного права.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Правовідносини щодо охорони навколишнього природного середовища.
2. Правовідносини щодо використання природних ресурсів.
3. Правове гарантування екологічної безпеки людини
4. Правовідносини щодо формування, збереження та раціонального використання екомережі.
5. Природні ресурси як об'єкти правового регулювання використання, відтворення та охорони.
6. Природні комплекси в системі об'єктів екологічного права.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 7

У межах вивчення окреслених питань здобувачі мають звернути увагу, що екологічними правовідносинами слід вважати суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії людини і суспільства з навколишнім середовищем, врегульовані нормами екологічного права, згідно з якими вони наділені відповідними суб'єктивними правами і на них покладено певні юридичні обов'язки.

Треба зазначити, що види екологічних правовідносин можна класифікувати певним чином: за предметною ознакою, за основними сферами діяльності людей в області взаємодії з навколишнім природним середовищем, за методами, залежно від взаємовідносин суб'єктів екологічного правовідносини та в залежності від характеру екологічних відносин.

Здобувачі повинні дослідити поняття об'єктів і суб'єктів екологічних правовідносин, їх особливості. В межах цього питання здобувачами аналізується класифікація об'єктів екологічного права.

Зміст екологічних правовідносин – це права і обов'язки учасників цих правовідносин. Зміст прав і обов'язків залежить від складу учасників і об'єкта конкретного правовідношення.

Так, за змістом прав і обов'язків всіх суб'єктів екологічних правовідносин можна розділити на чотири групи: органи державної влади та місцевого самоврядування; власники і природокористувачі; правоохоронні та правозастосовчі органи; громадські об'єднання екологічного спрямування.

Також з метою вивчення питань теми здобувачі повинні розглянути підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин. Отже підставами є юридичний факт або сукупність юридичних фактів. А юридичний факт – це життєві обставини, з якими право пов'язує виникнення, зміну або припинення екологічних відносин. Екологічні правовідносини виникають (впливають) з дій або подій. Дії можуть бути правомірними, тобто відповідними до вимог екологічного законодавства, і неправомірними, тобто такими, які суперечать законодавчим актам про охорону навколишнього середовища.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають дослідити питання щодо розгляду людини, її життя і здоров'я як об'єктів екологічного права. Також здобувачі повинні дослідити екологічні системи як об'єкти екологічного права.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.
2. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2460-12>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Костицький В. В., Костицька І. О. Конституційна екологічна держава. Екологічне право України. 2020. № 4. С. 7–10.
URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/4/3.pdf>.
2. Бабюк Д. Майбутнє покоління як суб'єкт екологічного права. 80-та звітна студентська наукова конференція ОНУ імені І. І. Мечникова, 23-25 квітня 2023 року.
URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/96f407ae-593c-4f35-a05d-d6000f24da8e/content>.
3. Толкаченко Е. В. Підвищення ролі громадськості при оцінці впливу на довкілля як результат імплементації Директиви 2011/92/ЄС. Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 28 травня 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред. В. І. Труба, упор. А. Л. Святошнюк; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса: Фенікс, 2021.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/31154>.

Практичне заняття 6

Тема 8. Джерела екологічного права

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття та класифікація джерел екологічного права.
2. Закони і підзаконні акти як джерела екологічного права.
3. Конституція України в системі джерел екологічного права.
4. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" як інтегроване джерело екологічного права.
5. Земельний, Водний, Лісовий кодекси і Кодекс України про надра як джерела права.
6. Місце підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні екологічних правовідносин та їх класифікація.

Практичне завдання

Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» прийняв постанови про утворення Національного природного парку та регіонального ландшафтного парку. Президент України скасував зазначені постанови, посилаючись на те, що відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України»,

рішення про створення об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення приймаються Президентом України. Одночасно Президент України звернувся до Конституційного Суду України з поданням щодо конституційності постанов Кабінету Міністрів України.

Вирішить справу. Чи є законними постанови уряду та дії Президента України? Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України? Визначте компетенцію Кабінету Міністрів України та Президента України щодо створення об'єктів природно-заповідного фонду.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Загальна характеристика джерел екологічного права.
2. Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про оцінку впливу на довкілля» у системі джерел екологічного права.
3. Місце підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні екологічних правовідносин та їх класифікація.
4. Міжнародно-правові норми в системі джерел екологічного права.
5. Юридична природа роз'яснень вищих судових інстанцій щодо застосування екологічного законодавства.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 8

Здобувачі в рамках цієї теми повинні дати визначення джерелам екологічного права, виокремити їх загальні та особливі ознаки.

Залежно від спеціалізації і призначення нормативно-правових актів, тобто усе екологічне законодавство, яке регламентує суспільні екологічні відносини можна класифікувати наступним чином: за юридичною силою; за характером правового регулювання; за предметом правового регулювання; за способом правового регулювання; за ступенем систематизації; за значущістю регулювання екологічних відносин.

Треба зазначити, що нормативно-правовими актами вважаються акти державної влади, за допомогою яких встановлюються (санкціонуються), вводяться в дію, змінюються або скасовуються правила поведінки суб'єктів правовідносин у суспільстві.

При аналізі Конституції України як джерела екологічного права здобувачі можуть спробувати виділити три групи норм з охорони навколишнього середовища:

1. Безпосередні екологічні (природоохоронні) норми (Ст. 50, 16, 66),
2. Норми, що містять положення щодо використання природних ресурсів (Ст. 13, 14, 142),

3. Норми, що закріплюють компетенцію органів державної влади та органів місцевого самоврядування в сфері охорони навколишнього середовища (Ст. 85, 92, 106).

Такий розподіл конституційно закріплених екологічних норм права по використанню природних об'єктів і навколишнього середовища дозволяє розглядати їх більш системно.

Ефективними і поширеними джерелами сучасного екологічного права є закони. У законах визначено головні принципи правового регулювання суспільних відносин власності на природні об'єкти та їх ресурси, встановлені основні вимоги з природокористування і охорони навколишнього середовища, врегульовані екологічні права і обов'язки людини і громадянина, передбачені основні елементи механізму забезпечення і захисту прав суб'єктів екологічних відносин і т. д. Важливішим національним законом в галузі охорони і використання природних ресурсів є закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

В галузі екологічного права діють чотири природоресурсних кодекси - Земельний, Водний, Лісовий і Кодекс України про надра. Ними регламентуються відносини з приводу використання і охорони відповідно землі, вод, лісів і надр. Природоресурсні кодекси мають схожу структуру. Вони містять розділи, що стосуються загальних положень, прав і обов'язків природокористувачів, повноважень державних органів по управлінню і контролю у відповідній сфері, вирішення спорів, юридичної відповідальності, міжнародних відносин і т. ін. Однак кожен кодекс мають свою специфіку. Вона обумовлена особливостями предмета і об'єкта правового регулювання. Ця специфіка пов'язана, зокрема, з правилами користування землею, водами, лісами і надрами, а також механізмом їх здійснення.

У складі поресурсових нормативних актів самостійне місце також займають: Закони України «Про тваринний світ» (13.12.01), «Про рослинний світ» (09.04.99), «Про охорону атмосферного повітря» (21.06.01), «Про природно-заповідний фонд» (16.06.92), «Про виключну (морську) економічну зону» (16.05.95), «Про Червону книгу України» (07.02.02) і ін.

Здобувачі мають розуміти систему державних органів, які наділені повноваженнями приймати нормативно-правові акти у сфері екології, першорядне значення мають постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України. Вони приймаються на основі та на виконання законів і повинні відповідати їх вимогам, що дає підстави для віднесення їх до підзаконних нормативно-правових актів.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Водний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/213/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради. 2002. № 3-4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>.
3. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради. 1994. № 36. Ст. 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/132/94-%D0%B2%D1%80>.
4. Лісовий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21 Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3852-12>.
5. Про охорону атмосферного повітря: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2707-12>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Каракаш І. І. Актуальні проблеми систематизації сучасного екологічного законодавства України. Актуальні проблеми держави і права. 2018. Вип. 80. С. 63–71. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12023?show=full&locale-attribute=uk>.
2. Костицький В. В., Костицька І. О. Конституційна екологічна держава. Екологічне право України. 2020. № 4. С. 7–10. URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/4/3.pdf>.
3. Ячменська М. М. Екологічні вимоги при здійсненні містобудівної діяльності в Україні. Актуальні проблеми сучасного права: до 20-річчя засн. екон.-прав. ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова / зб. наук. ст. студентів; ред. кол.: В. В. Валах, О. М. Потопахіна, О. В. Толкаченко; відп. ред. О. В. Толкаченко. Одеса: Астропринт, 2018. 128 с.

Практичне заняття 7

Тема 9. Екологічні права та обов'язки громадян

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття екологічних прав та обов'язків громадян.
2. Класифікація екологічних прав та обов'язків громадян.
3. Екологічні права та обов'язки громадян, передбачені Конституцією та екологічним законодавством України.
4. Гарантії, правова охорона, форми та засоби захисту екологічних прав громадян.

Практичне завдання

Під час судового розгляду справи мешканців села Н. щодо забруднення повітря агрофірмою «Провесінь» виникла необхідність звернутися до головного лікаря районної лікарні з проханням надати інформацію про стан захворюваності серед мешканців села. Протягом місяця інформація надана не була. Адвокат звернувся із скаргою до начальника обласного управління охорони здоров'я.

Вирішити справу. Визначити коло суспільних правовідносин. Визначити порядок та строк надання екологічної інформації, її поняття і види.

Питання для самостійного вивчення здобувачами

при підготовці до практичного заняття

1. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище.
2. Право громадян на одержання повної достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та його вплив на здоров'я населення (екологічну інформацію).
3. Право на відшкодування шкоди, завданої порушенням права на безпечне для життя та здоров'я громадян навколишнє середовище.
4. Право громадян на здобуття екологічної освіти.
5. Право громадян на об'єднання в громадські природоохоронні (екологічні) формування.
6. Право на участь у проведенні заходів щодо оцінки впливу на довкілля.
7. Право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 9

Вивчення даної теми передбачає дослідження здобувачами виникнення екологічних прав, починаючи з Стокгольмської конференції ООН по навколишньому середовищі в 1972 р. та надання визначення поняттям «екологічні права» та «екологічні обов'язки».

Проаналізувавши поняття «екологічні права», здобувачі повинні вивчити класифікацію екологічних прав, яка представлена наступним чином: за юридичною силою; за формою реалізації, за суб'єктами реалізації, за ступенем визначеності суб'єктів, у сфері відтворення і поліпшення якісного стану природних об'єктів, за охоронно-захисною спрямованістю. Класифікація «екологічних обов'язків» представлена так: загальні обов'язки громадян, передбачені Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»; спеціальні обов'язки громадян, передбачені системою екологічного законодавства, що впливають з умов права власності на природні ресурси, природокористування і реалізації громадянами екологічно небезпечної діяльності.

Систему конституційних екологічних прав громадянина складають права на: безпечне для життя і здоров'я довкілля; вільний доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту і право на її розповсюдження, заборону засекречувати таку інформацію; відшкодування шкоди, заподіяної порушенням зазначених прав та ін.; поряд з безпосередньо екологічними правами в Основному Законі закріплені і інші права, які тісно пов'язані з ними, і мають екологічну спрямованість.

В межах теми, яка вивчається, треба зазначити і інші екологічні права, які передбачаються чинним законодавством: право громадян на участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє середовище; право громадян на об'єднання в громадські природоохоронні формування; право громадян на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; право громадян на участь в обговоренні проектів екологічно значущих рішень; право на одержання екологічної освіти; право громадян на участь в розробці і здійсненні заходів щодо охорони навколишнього середовища.

Гарантії екологічних прав в науковій юридичній літературі розглядаються як сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на фактичну реалізацію прав людини, на усунення причин і перешкод їх обмеження, неналежного їх здійснення і захисту їх від порушень.

Еколого-правові гарантії закріплені в ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

При розгляді цієї теми здобувачі повинні дослідити способи та форми захисту, які не слід розглядати як тотожні поняття.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text.
2. Декларація Тисячоліття ООН 2000 р. (прийнята Резолюцією 55/2 сесії Генеральної Асамблеї ООН).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text.
3. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція 1998 р. (м. Орхус, Данія).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_015.
4. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 504.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2460-12>.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.
URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Костицький В. В., Костицька І. О. Конституційна екологічна держава. Екологічне право України. 2020. № 4. С. 7–10.
URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/4/3.pdf>.
2. Толкаченко О. В. Право громадян на продовольчу безпеку / О. В. Толкаченко // Юридичний вісник. Одеса. № 4. 2022. С. 74-80.
URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v4_2022/9.pdf.
3. Толкаченко Олена. Право на сприятливе навколишнє середовище в законодавстві України та інших держав. *Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa*, Uniwersytet Łódzki, Bookmarked Publishing & Editing, Łodz-Olsztyn 2017, 262 s.

4. Толкаченко О. В. Право споживача на ГМ-продукцію. Юридичний вісник. Одеса. № 6. 2022. С. 104-111.
URL: http://yurvisnyk.in.ua/v6_2022/13.pdf.
5. Шнайдерман М. Ю. Правова охорона зелених зон при здійсненні містобудівної діяльності. Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8-9 червня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч.1. С. 102-106.
6. Толкаченко О. В. Правові інструменти збору і передачі інформації/даних громадськістю в процесі відновлення довкілля України. / О. В. Толкаченко // Правова держава. – Одеса. № 57. 2025. С. 220-233.
URL: <http://pd.onu.edu.ua/issue/view/19067/12377>.

Практичне заняття 8

Тема 10. Правове регулювання відносин власності на природні ресурси

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття та особливості права власності на природні ресурси.
2. Форми права власності на природні ресурси.
3. Підстави виникнення, зміни та припинення права власності на природні ресурси.
4. Зміст права власності на природні ресурси та об'єкти.

Практичне завдання

Петренко М. був притягнений до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на води за використання електропомпи, яку розміщував у криниці, розташованій на земельній ділянці, що належала йому на праві приватної власності. Державний екологічний інспектор склав протокол про порушення ст. 48 Кодексу України про адміністративні правопорушення і виніс постанову про притягнення Петренко М. до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на води. Петренко М. оскаржив постанову державного екологічного інспектора до суду, посилаючись на те, що оскільки земельна ділянка належить йому на праві приватної власності, то, відповідно до ст. 79 Земельного кодексу України, води на ній також належать йому на праві приватної власності. А відтак, він не зобов'язаний дотримуватися правил загального використання водних ресурсів, визначених Водним кодексом України.

Вирішити справу. Яке рішення має прийняти суд? Дайте характеристику права власності на води.

***Питання для самостійного вивчення здобувачами
при підготовці до практичного заняття***

1. Суб'єкти та об'єкти права власності на природні ресурси.
2. Види об'єктів права власності на природні ресурси.
3. Права та обов'язки власників природних ресурсів, обмеження, захист та гарантії їх прав.
4. Право державної власності на природні ресурси і об'єкти.
5. Право комунальної власності на природні ресурси і об'єкти.
6. Право приватної власності на природні ресурси і об'єкти.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 10

Треба зазначити, що істотний вплив на специфіку правового регулювання відносин власності на природні ресурси роблять різні фактори, які тісно пов'язані з походженням природних ресурсів.

При розгляді питань, пов'язаних з правом власності на природні ресурси, здобувачі повинні розглядати право власності на природні ресурси в об'єктивному та суб'єктивному сенсі. При цьому визначення права власності розуміється як право присвоєння природних ресурсів, являє собою систему правових норм, що закріплюють, регламентують і охороняють відносини власності на природні об'єкти і регулюють відносини щодо володіння, користування і розпорядження природними ресурсами, що належать власнику і використовуються їм для задоволення своїх матеріальних, потреб і реалізації інших інтересів.

При вивченні питання про форми власності на природні ресурси, здобувачі повинні звернути увагу на особливості виникнення та припинення права кожної окремої форми власності.

Також треба звернути увагу на зміст права власності на природні ресурси, як на сукупність правомочностей власника щодо володіння, користування і розпорядження природними ресурсами для цілей і в обсязі, визначених екологічним законодавством.

Охорона права власності на природні ресурси здійснюється шляхом: встановлення відповідних правових норм та застосування санкцій до осіб, які не виконують їх вимог. Формами забезпечення права власності на природні ресурси є юридично встановлені шляхи охорони і способи захисту повноважень власників на природні ресурси. Також здобувачам треба звернути увагу на методи забезпечення права власності на природні ресурси.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Водний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/213/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради. 2002. № 3-4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>.
3. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради. 1994. № 36. Ст. 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/132/94-%D0%B2%D1%80>.
4. Лісовий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21 Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3852-12>.
5. Про охорону атмосферного повітря: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2707-12>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Гаджієва П. С. Особливості законодавчого регулювання права власності на диких тварин в Україні. Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8-9 червня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 1. С. 97-101.
2. Толкаченко О. В. Правова охорона лиманів в Україні. Матеріали 72-ої наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова (29 листопада – 1 грудня 2017 р., Одеса). Одеса: Фенікс, 2017. С. 233-238.

Практичне заняття 9
Тема 11. Право природокористування

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття права природокористування.
2. Принципи права природокористування.
3. Зміст права природокористування.
4. Правова класифікація видів природокористування.
5. Форми та методи захисту прав суб'єктів природокористування.

Практичне завдання

За рішенням обласної державної адміністрації частина земель заповідного урочища передана в тимчасове орендне користування приватному підприємству «Мольфар» для вирощування, збору та реалізації лікарських рослин. Під час використання підприємством здійснена вирубка частини дерев з метою підготовки землі до висадження лікарських культур. Керівництво парку звернулося із скаргою до обласної ради, в якій вимагало заборонити дії приватного підприємства як такі, що порушують природоохоронний режим урочища.

Вирішіть справу. Дайте оцінку діям обласної державної адміністрації та підприємства «Мольфар». Чи можливе застосування в даному випадку заходів юридичної відповідальності?

***Питання для самостійного вивчення здобувачами
при підготовці до практичного заняття***

1. Об'єкти та суб'єкти права природокористування та їх співвідношення із об'єктами права власності на природні ресурси.
2. Підстави та порядок виникнення, зміни та припинення права природокористування.
3. Правові види природокористування, їх класифікація за об'єктами і суб'єктами, термінами користування та іншими ознаками.
4. Право загального і спеціального природокористування та їх ознаки.
5. Особливості користування природними ресурсами на умовах оренди.
6. Особливості користування природними ресурсами континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 11

Вивчення даної теми здобувачі повинні почати з поняття права природокористування, яке можна розглядати у суб'єктивному та об'єктивному

сенсі. Особливу увагу здобувачам треба звернути на принципи права природокористування, які є наступними:

- похідність права природокористування від права власності;
- цільовий характер використання природних об'єктів;
- раціональне і ефективне природокористування;
- комплексність природокористування;
- стабільність і стійкість права природокористування природними багатствами;
- безоплатність загального та платність спеціального природокористування.

Право природокористування виникає з приводу використання різних екологічних об'єктів. Ними можуть бути конкретні природні об'єкти або їх складові частини, які підлягають або не підлягають індивідуалізації. Крім того відносини природокористування можуть виникати також з приводу окремих властивостей і якостей цих об'єктів природи.

Також здобувачам треба звернути увагу на те, що суб'єктами права природокористування є юридичні та фізичні особи, які у визначеному законом порядку набули право користування конкретними природними об'єктами для відповідних цілей і мають у зв'язку з цим певні права та обов'язки.

Здобувачі повинні розуміти зміст права природокористування, яке складається з сукупності прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб як природокористувачів.

В системі прав і обов'язків природокористувачів можна виділити загальні та спеціальні права і обов'язки.

Загальні права і обов'язки – це ті, що притаманні всім суб'єктам природокористування, незалежно від видів об'єктів.

Спеціальні права і обов'язки визначаються в залежності від природного об'єкта, який використовується, його природних якостей, специфіки, виду природокористування.

Класифікацію права природокористування можна представити за різними підставами: за типом об'єкта, за типом суб'єкта, відповідно до підстав і умов користування, за строками природокористування, за способом виникнення права природокористування.

Треба зазначити, що здобувачі повинні знати і розуміти, що користування природними ресурсами може здійснюватися на умовах оренди. При аналізі і вивченні цієї теми здобувачі повинні розрізняти еколого-правові сервітути, емфітевзис, суперфіцій.

При вивченні даної теми здобувачі повинні звернути увагу на особливості виникнення та припинення права природокористування.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 р. № 827. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF#Text>.
2. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF.#Text>.
3. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP110615.html.
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Кривошликова А. С. Захист і відтворення диких тварин: правові аспекти. Актуальні питання публічного та приватного права у контексті сучасних процесів реформування законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 14-15 квітня 2017 р. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 180 с.
2. Котеньов О.Г. Принципи права природокористування. Diss. Харків, 2017. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/issue/download/12367/6456>.

Контрольні питання до змістових модулів I та II

1. Еволюція взаємовідносин людини і природного середовища.
2. Визначення, предмет, завдання екології.
3. Міждисциплінарні зв'язки екології та інших галузей науки.
4. Екологічні фактори, їх класифікація.
5. Основні екологічні закони.
6. Джерела і види забруднення навколишнього природного середовища.
7. Напрями охорони довкілля.
8. Якість природного середовища і здоров'я людей.
9. Захворювання, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища.
10. Екологічно безпечні продукти харчування.
11. Сучасна екологічна криза: причини, наслідки, форми прояву та шляхи подолання
12. Екологічна політика держави.
13. Екологічна функція держави і права.
14. Виникнення й основні етапи розвитку екологічного законодавства і права.
15. Розвиток екологічного законодавства і права у XX столітті.
16. Формування і розвиток екологічного законодавства у період державної незалежності України.
17. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у XXI столітті.
18. Предмет екологічного права.
19. Поняття екологічного права.
20. Метод правового регулювання екологічних відносин.
21. Принципи екологічного права.
22. Система екологічного права.
23. Функції екологічного права.
24. Співвідношення екологічного права і законодавства.
25. Розвиток екологічного законодавства.
26. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права у правовій системі України.
27. Поняття і види об'єктів екологічного права.
28. Природні ресурси як об'єкти правового регулювання використання, відтворення та охорони.
29. Екологічні системи як об'єкти екологічного права.
30. Природні комплекси в системі об'єктів екологічного права.
31. Життя і здоров'я громадян в системі об'єктів охорони екологічного права.
32. Диференційовані, комплексні та інтегровані об'єкти екологічного права.

33. Поняття та види суб'єктів екологічного права.
34. Поняття та види екологічних правовідносин.
35. Правовідносини щодо охорони навколишнього природного середовища.
36. Правовідносини щодо використання природних ресурсів.
37. Правове гарантування екологічної безпеки людини.
38. Правові підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин.
39. Поняття джерел екологічного права та їх класифікація.
40. Конституція України в системі джерел екологічного права.
41. Закони України в системі джерел екологічного права, їх види.
42. Земельний, Водний, Лісовий кодекси і Кодекс України про надра як джерела права.
43. Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про оцінку впливу на довкілля» у системі джерел екологічного права.
44. Місце підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні екологічних правовідносин та їх класифікація.
45. Міжнародно-правові норми у системі джерел екологічного права.
46. Юридична природа роз'яснень вищих судових інстанцій щодо застосування екологічного законодавства.
47. Поняття екологічних прав та обов'язків громадян.
48. Класифікація екологічних прав та обов'язків громадян.
49. Конституційні екологічні права громадян.
50. Гарантії, охорона та форми захисту екологічних прав громадян.
51. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище.
52. Право громадян на одержання повної достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та його вплив на здоров'я населення (екологічну інформацію).
53. Право на відшкодування шкоди, завданої порушенням права на безпечне для життя та здоров'я громадян навколишнє середовище.
54. Право громадян на здобуття екологічної освіти.
55. Право громадян на об'єднання в громадські природоохоронні (екологічні) формування.
56. Право на участь у проведенні оцінки впливу на довкілля.
57. Право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів.
58. Правові форми захисту екологічних прав громадян.
59. Поняття та особливості права власності на природні ресурси.
60. Форми права власності на природні ресурси.

61. Зміст права власності на природні ресурси. Суб'єкти та об'єкти права власності на природні ресурси.
62. Права й обов'язки власників природних ресурсів, обмеження, захист та гарантії їх прав.
63. Форми і методи охорони права власності на природні ресурси.
64. Поняття і принципи права природокористування.
65. Зміст права природокористування.
66. Правова класифікація видів природокористування.
67. Підстави та порядок виникнення, зміни та припинення права природокористування.
68. Захист права природокористування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Теоретичні засади управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища

Практичне заняття 10

Тема 12. Правове забезпечення екологічної безпеки

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття екологічної безпеки в контексті національної безпеки.
2. Види екологічної безпеки.
3. Правові заходи забезпечення екологічної безпеки.

Теми рефератів

1. Історія становлення поняття екологічної безпеки.
2. Суб'єктивний, об'єктивний склад екологічної безпеки.
3. Забезпечення екологічної безпеки під час військових дій.
4. Забезпечення екологічної безпеки в Європейському Союзі.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Зміст правовідносин щодо забезпечення екологічної безпеки.
2. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин у галузі забезпечення екологічної безпеки.
3. Юридичні гарантії забезпечення екологічної безпеки.
4. Юридична відповідальність в галузі забезпечення екологічної безпеки.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 12

Вивчення даної теми передбачає вивчення питань, пов'язаних зі станом довкілля. Цей стан за якісними показниками можна представити трьома рівнями, де її якість розглядається як сукупність природних і «набутих» властивостей, сформованих під впливом антропогенної діяльності, які відповідають встановленим екологічним, санітарно-гігієнічним нормативам, що забезпечують умови для розвитку і відновлення живих організмів, в тому числі життєдіяльності людини.

При аналізі поняття «сприятливе навколишнє середовище», його визначення можна сформулювати наступним чином: це середовище, яке позитивно впливає на життєдіяльність і здоров'я людини та біологічні процеси в екосистемах, при забрудненні не втрачає здатності до самовідновлення, а також передбачає поліпшення якості життя людини. У зв'язку з цим визначенням, здобувачі повинні проаналізувати та законодавчо визначити зміст права на сприятливе навколишнє середовище, а різноманіття формулювань цього права свідчить про різні підходи до його розуміння.

Досліджуючи цю тему, здобувачам пропонується систематизувати визначення екологічної безпеки, які містяться в національних законодавчих актах.

Досліджуючи питання теми щодо екологічної безпеки, здобувачам треба звернути увагу на визначення об'єктів і суб'єктів екологічної безпеки. Також здобувачі повинні систематизувати екологічну безпеку за видами.

Екологічна безпека на території України забезпечується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та ін. заходів.

Всі заходи можна диференціювати на кілька видів залежно від спрямованості дій: організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчо-виконавчі, охоронно-відновлювальні та забезпечувальні. Вони створюють своєрідний правовий механізм, який слід розглядати як систему державно-правових заходів, спрямованих на регулювання діяльності, здатної підвищувати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення і природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають дослідити історію становлення поняття екологічної безпеки, суб'єктивний та об'єктивний склад екологічної безпеки. Також здобувачам пропонується дослідити забезпечення екологічної безпеки в Європейському Союзі.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Конституція України. Голос України. 1996. 13 липня.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Толкаченко О. В. Право громадян на продовольчу безпеку. Юридичний вісник. Одеса. № 4. 2022. С. 74-80.
URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v4_2022/9.pdf.
2. Толкаченко О. В. Забезпечення екологічної безпеки в сільському господарстві. / О. В. Толкаченко. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 81. Ч. 2. Ужгород, 2024. С. 35-41. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.5>.
3. Толкаченко О. В. Розвиток сталого сільського господарства та забезпечення екологічної безпеки в процесі здійснення сільськогосподарської діяльності / О. В. Толкаченко // Правова держава. – Одеса. № 53. 2024. С. 149-157.
URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300730>.

Практичне заняття 11

Тема 13. Правові засади оцінки впливу на довкілля

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття оцінки впливу на довкілля.
2. Законодавче закріплення оцінки впливу на довкілля.
3. Правова організація здійснення оцінки впливу на довкілля.

Теми рефератів

1. Характеристика Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».
2. Участь громадськості згідно з Законом України «Про оцінку впливу на довкілля».
3. Оцінка впливу на довкілля в Європейському Союзі.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Нормативно-правове забезпечення оцінки впливу на довкілля.
2. Правова організація здійснення оцінки впливу на довкілля.
3. Законодавство Європейського Союзу щодо забезпечення оцінки впливу на довкілля.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 13

Вивчення даної теми передбачає розгляд питань щодо процедури, за допомогою якої вплив на довкілля планованої діяльності, враховується компетентним органом під час прийняття рішення про погодження такої діяльності.

Здобувачі повинні усвідомлювати, що оцінка впливу на довкілля (ОВД) – це процедура, яку проводять компетентні органи, яка має чітко визначені етапи, права і обов'язки її суб'єктів. Сумлінне проведення цієї процедури у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, що може мати значний вплив на довкілля, має своїм наслідком досягнення очікуваної мети – запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів.

Здобувачі мають знати зміст положень Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», який чітко відокремлює основних суб'єктів будь-якої процедури оцінки впливу на довкілля. Ними виступають:

- 1) особа, яка планує провадити плановану діяльність (термінологією закону – суб'єкт господарювання);

- 2) органи, уповноважені проводити процедуру ОВД щодо планованої діяльності, тобто Міндовкілля та відповідні структурні підрозділи обласних державних адміністрацій;
- 3) орган, уповноважений прийняти рішення, яке дозволяє реалізацію планованої діяльності;
- 4) громадськість (одна чи більше фізичних або юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи).

В межах цієї теми здобувачі повинні знати, що ОВД – це адміністративна процедура, яка має чітко визначені етапи, а саме:

- 1) підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля;
- 2) проведення громадського обговорення;
- 3) аналіз уповноваженим органом інформації, наданої у звіті з оцінки впливу на довкілля, будь-якої додаткової інформації, яку надає суб'єкт господарювання, а також інформації, отриманої від громадськості під час громадського обговорення, під час здійснення процедури оцінки трансграничного впливу, іншої інформації;
- 4) надання уповноваженим органом мотивованого висновку з оцінки впливу на довкілля, що враховує результати аналізу, передбаченого пунктом 3 цієї частини;
- 5) врахування висновку з оцінки впливу на довкілля у рішенні про провадження планованої діяльності.

В ході аналізу Закону «Про оцінку впливу на довкілля» здобувачі мають знати, що цей акт передбачає дієві механізми забезпечення реальної доступності для громадськості усіх документів, що створюються у процедурі ОВД. У процесі оцінки впливу на довкілля з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності проводиться громадське обговорення та громадські слухання.

Завершальним етапом ОВД є висновок та рішення про провадження планованої діяльності.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають проаналізувати Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» та дослідити питання щодо участі громадськості згідно з цим законом. Також здобувачам пропонується дослідити оцінку впливу на довкілля в Європейському Союзі.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172059.html.

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutr_i.pdf.

Додаткова література

1. Толкаченко Олена. Право на сприятливе навколишнє середовище в законодавстві України та інших держав. *Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa*, Uniwersytet Łódzki, Bookmarked Publishing & Editing, Łodz-Olsztyn 2017, 262 s.
2. Чайковська Наталя. Правові аспекти здійснення оцінки впливу на довкілля. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 4. С. 214-223.
URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2017/chajkovska.pdf>.
3. Ячменська М. М. Екологічні вимоги при здійсненні містобудівної діяльності в Україні. Актуальні проблеми сучасного права: до 20-річчя засн. екон.-прав. ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова / зб. наук. ст. студентів; ред. кол.: В. В. Валах, О. М. Потопахіна, О. В. Толкаченко; відп. ред. О. В. Толкаченко. Одеса: Астропринт, 2018. 128 с.
4. Толкаченко О. В. Підвищення ролі громадськості при оцінці впливу на довкілля як результат імплементації Директиви 2011/92/ЄС / Е. В. Толкаченко // Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 28 травня 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред. В. І. Труба, упор. А. Л. Святошнюк; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 242-248.

Практичне заняття 12

Тема 14. Правові засади управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища, принципи, форми ті методи.
2. Система та компетенція органів управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
3. Класифікація функцій управління в галузі природокористування та охорони навколишнього середовища.

Практичне завдання

До районної державної екологічної інспекції звернулась громадянка за захистом своїх порушених екологічних прав і розповіла про те, що протягом тижня працівники ЖЕКу кожного вечора спалюють сухе листя і побутове сміття біля будинку, в результаті чого у багатьох жителів будинку загострились захворювання дихальних органів. На вимогу громадян-мешканців будинку припинити спалювання листя та сміття голова ЖЕКу послався на те, що його немає куди вивозити, адже діяльність міського сміттєспалювального заводу тимчасово призупинена органами державного санітарного нагляду, а кошти на вивіз листя та сміття не виділяються місцевою радою.

Вирішіть справу. Визначте коло суспільних відносин, які виникають. Які існують форми захисту права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля? До яких органів можна звернутись за захистом порушених прав громадян у ситуації, що склалась?

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Система та компетенція органів управління загальної компетенції.
2. Система та компетенція органів управління спеціальної компетенції.
3. Правові питання участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
4. Організаційні функції екологічного управління.
5. Превентивно-охоронні екологічні функції.
6. Стабілізаційні функції екологічного управління.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 14

Вивчення даної теми передбачає розгляд окремих питань щодо управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів, таких як принципи управління, методи та форми управління, повноваження органів загальної і спеціальної компетенції з управління охороною навколишнього середовища та використання природних ресурсів.

Здобувачам слід звернути увагу на органи спеціального державного управління, які наділені спеціальними повноваженнями щодо охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів. Центральним органам виконавчої влади, яке здійснює екологічну політику в екологічній сфері є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів (Міндовкілля України). Також до центральних органів можна віднести Міністерство інфраструктури, Міністерство внутрішніх справ, Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

При вивченні даної теми особливу увагу здобувачами має бути приділено функціям управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища.

Всі функції управління можна поділити на окремі групи. Так, розрізняють загальні функції управління і функції окремих органів і ланок системи управління:

- організаційні (просторово-територіальний устрій об'єктів природи; ведення природоресурсових кадастрів; екологічне планування; екологічне прогнозування);
- попереджувально-охоронні (екологічний моніторинг; екологічний аудит; оцінка впливу на навколишнє середовище; екологічний контроль);
- стабілізаційні функції (екологічна стандартизація і нормування, екологічне лімітування, екологічне ліцензування, сертифікація, екологічне інформування і екологічне страхування).

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України // Відомості Верховної Ради. 1997. № 24. Ст. 170.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615.
URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP110615.html.

3. Про екологічний аудит: Закон України від 24 червня 2004 року № 1862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutr_i.pdf.

Додаткова література

1. Гуйван П. Д. Право на екологічну інформацію як основа гарантування безпечної життєдіяльності людини / Гуйван П. Д., Гуйван О. П. // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 28-32.
URL: <https://doi.org/10.15421/392007>.
2. Кривошликова А. С. Правові основи забезпечення екологічної функції держави в Україні / А. С. Кривошликова // Актуальні проблеми сучасного права: до 20-річчя засн. екон.-прав. ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова / зб. наук. ст. студентів; ред. кол.: В. В. Валах, О. М. Потопахіна, О. В. Толкаченко; відп. ред. О. В. Толкаченко. – Одеса: Астропринт, 2018. – 128 с.
3. Толкаченко О. В. Підвищення ролі громадськості при оцінці впливу на довкілля як результат імплементації Директиви 2011/92/ЄС / О. В. Толкаченко // Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 28 травня 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред. В. І. Труба, упор. А. Л. Святошнюк; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 242-248.

Практичне заняття 13

Тема 15. Економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього середовища

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття економіко-правового механізму природокористування та охорони навколишнього середовища.
2. Правові форми платежів у галузі екології.

3. Правове регулювання сплати екологічного податку.
4. Характеристика рентної плати за використання окремих природних ресурсів.

Практичне завдання

До мешканців багатоквартирного будинку як тих, що утворюють побутові відходи, надійшли листи від Державної податкової служби України про необхідність сплати екологічного податку за розміщення відходів згідно з Податковим кодексом України. Громадяни звернулись до ЖЕКу зі скаргами, оскільки систематично платять за вивіз сміття у складі комунальних послуг. ЖЕК у свою чергу направив ці скарги до організації-перевізника, яка безпосередньо здійснювала збирання та вивіз сміття до полігону. Остання від сплати екологічного податку відмовилась, мотивуючи це тим, що не є суб'єктом, що розміщує відходи.

Вирішити справу. Визначить коло суспільних відносин. Які організаційні умови та підстави сплати екологічного податку? Хто є платником екологічного податку в зазначеній ситуації? Що є об'єктом оподаткування?

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Правове забезпечення сплати екологічного податку.
2. Плата за землю.
3. Рентна плата за використання надр.
4. Рентна плата за спеціальне використання води.
5. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів.
6. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом.
7. Збори за використання природних ресурсів, які закріплені в спеціальному законодавстві.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 15

Вивчення даної теми передбачає аналіз і вивчення статей Податкового кодексу України, які пов'язані з рентною платою за використання природних ресурсів.

Здобувачі мають знати зміст положень даного Кодексу, а саме щодо:

- Екологічного податку;
- Плати за землю;
- Рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин;

- Рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- Рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України;
- Рентної плати за спеціальне використання води;
- Рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
3. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Скопова О. С. Рентні платежі та екологічний податок в Україні: історичний аспект. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 36(2). С. 114-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_36%282%29__23.
2. Шутьга Т. М. Становлення і розвиток екологічного оподаткування в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Одеса, 2017. № 6-3, т. 2. С. 67–69. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua//jspui/handle/123456789/14937>.

Практичне заняття 14

Тема 16. Юридична відповідальність як засіб реалізації екологічного права

Розгляд теоретичних питань

1. Поняття та функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Юридичний склад екологічних правопорушень.
3. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Теми рефератів

1. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.
2. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення.
3. Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення.
4. Цивільна відповідальність за екологічні правопорушення.
5. Відшкодування екологічної шкоди, завданої довкіллю під час збройної агресії РФ.

Питання для самостійного вивчення здобувачами при підготовці до практичного заняття

1. Особливості адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
2. Особливості кримінальної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
3. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства.
4. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства володільцями джерел підвищеної екологічної небезпеки.
5. Специфіка відшкодування збитків, заподіяних правомірними діями.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми 16

В теорії права та держави визначаються два види правової поведінки: правомірна поведінка та протиправна поведінка, тобто правопорушення.

Під екологічними правопорушеннями розуміють «суспільно небезпечні діяння (дії чи бездіяльність), які складаються у безпосередньому протиправному використанні природних об'єктів як операційного базису діяльності чи іншої соціальної цінності. Екологічні правопорушення призводять або можуть призвести до соціально засуджуваних змін довкілля внаслідок прямих контактів із нею.

В межах цієї теми здобувачі мають засвоїти, що загальна класифікація правопорушень виглядає наступним чином:

1. За галузями права розрізняють: кримінальні; адміністративні; цивільні; екологічні, трудові тощо;

2. За сферою суспільних відносин: політичні, економічні, екологічні тощо;

3. За суб'єктами правопорушення, які їх вчинили: фізичні особи, юридичні особи, держава та таке інше;

4. За об'єктами посягання правопорушення поділяються на: злочини проти життя та здоров'я особи; злочини проти довкілля; злочини проти власності; адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку; адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління та ін.

5. За ступенем суспільної небезпеки, що є зовнішнім вираженням неправомірної поведінки правопорушення, поділяються на: проступки (шкідливі правопорушення); злочини (небезпечні правопорушення). Це перелік не вичерпним і може бути поповнений.

Екологічні правопорушення є різновидом протиправної поведінки і характеризуються особливими, специфічними ознаками.

Здобувачі мають проаналізувати ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та з'ясувати перелік правопорушень, що тягнуть за собою юридичну відповідальність. Також цей перелік міститься в Земельному кодексі, Водному кодексі, Лісовому кодексі, Кодексі України про надра, Законах України «Про природно-заповідний фонд України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про охорони атмосферного повітря» і т. д.

Здобувачі мають знати, що класифікувати правопорушення можна за різними підставами: за заходами державно-правового примусу; за способами заподіяння шкоди; за об'єктами; за суб'єктами; за окремими галузями та інститутами екологічного законодавства; за джерелом права; за формою прояву шкоди.

Також здобувачам треба звернути увагу на функції юридичної відповідальності: функцію стимулювання; компенсаційну функцію; превентивну функцію; каральну функцію.

Особливу увагу здобувачі повинні звернути на юридичний склад екологічних правопорушень, який розглядається як система ознак правопорушення, необхідних і достатніх для застосування заходів юридичної відповідальності.

Для написання доповіді (реферату) здобувачі мають проаналізувати особливості видів юридичної відповідальності.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. К., 1996. 234 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
2. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.
3. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40- 44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.

Додаткова література

1. Шульга, А. М. Кримінальна відповідальність – дійовий засіб охорони довкілля. Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2017. - № 5. - С. 85-92. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/743a7161-81b3-49eb-95fa-f0335ff56175>.
2. Хижня Л. Є. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за вчинення правопорушень у сфері охорони довкілля. Юридичний вісник. 2018. № 52. URL: https://hd.znu.edu.ua/page/dis/07_2020/Khyzhnia.pdf.

Контрольні питання до змістового модуля III

1. Юридична природа екологічної безпеки.
2. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.
3. Види екологічної безпеки.
4. Правові заходи забезпечення екологічної безпеки.
5. Юридична відповідальність в сфері забезпечення екологічної безпеки.
6. Поняття оцінки впливу на довкілля.
7. Законодавче закріплення оцінки впливу на довкілля.
8. Поняття управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.

9. Система та компетенція органів управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
10. Функції управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
11. Система та компетенція органів управління загальної компетенції.
12. Система та компетенція органів управління спеціальної компетенції.
13. Правові питання участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
14. Організаційні функції екологічного управління.
15. Превентивно-охоронні екологічні функції.
16. Стабілізаційні функції екологічного управління.
17. Загальна характеристика економіко-правового механізму.
18. Правові форми платежів у галузі екології.
19. Збір за використання природних об'єктів і ресурсів.
20. Правове регулювання сплати екологічного податку.
21. Правове регулювання сплати земельного податку.
22. Правове регулювання сплати податку за використання надр.
23. Збір за спеціальне використання вод.
24. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів.
25. Збір за використання радіочастотних ресурсів.
26. Поняття та функції відповідальності за порушення екологічного законодавства.
27. Підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
28. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
29. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства.
30. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства володільцями джерел підвищеної екологічної небезпеки.
31. Специфіка відшкодування збитків, заподіяних правомірними діями.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ, КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Поточний контроль:

- усний контроль: індивідуальне опитування за питаннями відповідної теми, оцінювання виконання рефератів (оцінювання доповіді та презентації);
- письмовий контроль: оцінювання розв’язання практичних задач, оцінювання розв’язання ситуаційних вправ та проблемних ситуацій;

Періодичний контроль:

- тестовий контроль: оцінювання контрольних робіт за змістовими модулями (тестування).

Підсумковий контроль: залік.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за різними видами роботи

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
– Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 2
– Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	від 0 до 4
– Розв’язання практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
– Контрольна робота за змістовими модулями у формі тестування	Від 0 до 5

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел
	1 бал	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; частково виступає і задає питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел; показує невміння публічно представляти матеріал

	2 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	0 балів	Не зараховуються реферати (доповіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет
	1 бал	Доповідь та презентація виконані самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам
	2 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами, інформація у презентації подана з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками
	3 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням не вирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита, інформація у презентації подана із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням не вирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження, підкріплені фактичними доказами та розрахунками, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними
Розв'язання практичних	0 балів	Здобувач практичну задачу, ситуаційну вправу, проблемну ситуацію не виконав

задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій	1 бал	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, але недостатньо розкрив сутність, допускаючи при цьому суттєві неточності; відсутні сформовані уміння та навички дослідження і обґрунтування висновків; використано обмежену кількість джерел
	2 бали	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, але демонструє фрагментарні знання предмету вивчення і дослідження, має ускладнення щодо виділення суттєвих його ознак, виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків; використано обмежену кількість джерел
	3 бали	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, повною мірою демонструє знання предмету вивчення, чітко описує суттєві його ознаки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки і формулює висновки; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів
	4 бали	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, повною мірою обґрунтовує обрані методи та інструменти дослідження, повно і чітко представляє основні теоретичні поняття для аналізу практичного матеріалу; в аналітичній / розрахунковій частині надає повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку формулює розгорнуті висновки, окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів
	5 балів	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, повною мірою демонструє володіння навичками наукового дослідження; виявляє самостійність у підборі, аналізі та узагальненні відповідної статистичної та аналітичної інформації; із розглянутої проблеми робить чіткі вірні висновки. Здобувач виконує задачу, розв'язує ситуаційну вправу, проблемну ситуацію з творчим підходом, використовуючи нешаблонні фрази, демонструє розгорнуте, цікаве бачення, яке відрізняється власними роздумами, висновками; окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів
Контрольна робота за змістовими модулями у формі тестування	0 балів	Відповідь на запитання неправильна
	0,2 бали	Відповідь на запитання правильна

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний і періодичний контроль														Сума балів	
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2								Змістовий модуль 3					
T1	T2	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	
0–6 балів		0–6 балів	0–6 балів	0–6 балів	0–6 балів	0–7 балів	0–7 балів	0–7 балів	0–7 балів	0–6 балів	0–6 балів	0–7 балів	0–7 балів	0–6 балів	100 балів
Контрольна робота * за змістовими модулями 1, 2: 0–5										Контрольна робота * за змістовим модулем 3: 0–5					

T1, T2 ... T5 – теми практичних занять

* Примітка: Контрольна робота за змістовим модулем здійснюється у формі тестових завдань після завершення вивчення навчального матеріалу одного чи двох змістових модулів. Тестові завдання для контрольних робіт складаються з 25 тестових завдань і відповідають змісту навчального матеріалу відповідного змістового модуля. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,2 бали.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90–100	A	зараховано
85–89	B	
75–84	C	
70–74	D	
60–69	E	
35–59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Оцінка за національною шкалою	100 бальна шкала / Оцінка ECTS	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Зараховано	90 – 100 / А	Здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, розгорнуто, обґрунтовано та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. Здобувач демонструє чітко знання відповідних категорій, їх змісту, розуміння їх взаємозв'язку, правильно формулює тлумачення відповідних понять, демонструє знання змісту передбачених програмою нормативно-правових актів, робить самостійні висновки. Здобувач вміє виявляти причинно-наслідкові зв'язки, самостійно знаходити додаткову інформацію та використовувати її для реалізації поставлених завдань, вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення знань	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання практичних завдань, виконує практичні завдання, не передбачені навчальною програмою, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі
Зараховано	85 – 89 / В	Здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає неточності, які не є суттєвими для характеристики предмету питання та не впливають істотно на загальну характеристику того чи іншого явища (поняття)	Здобувач має стійкі навички виконання практичних завдань, правильно вирішує більшість практичних завдань
	75 – 84 / С	Здобувач виявляє загалом високий рівень знань щодо всієї програми навчальної дисципліни, на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, застосовує знання для розв'язання	Здобувач за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою навчальної дисципліни

		стандартних ситуацій, але не вміє самостійно аналізувати деякі питання, не повністю переконливо аргументувати свої відповіді, допускає незначні неточності	
Зараховано	70 – 74 / D	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків. Здобувач знає основні поняття навчального матеріалу, але має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого та під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків та формулювання висновків	Здобувач має елементарні навички виконання практичних завдань, правильно вирішує лише половину практичних завдань
	60 – 69 / E	Здобувач не повною мірою розуміє предмет навчальної дисципліни, наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, назв та змісту нормативно-правових актів. Здобувач надає нечіткі характеристики відповідних явищ, викладає свої думки з істотним порушенням логіки подання матеріалу	Здобувач може використовувати знання лише в стандартних практичних ситуаціях, має нестійкі навички виконання практичних завдань, робить багато суттєвих помилок
Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	35 – 59 / FX	Здобувач не правильно розкриває сутність базових питань навчальної дисципліни, допускає суттєві змістовні помилки, володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, безсистемне виокремлює випадкові ознаки вивченого, не вміє сформулювати свою думку та викласти її в логічній послідовності, робити узагальнення та висновки	Здобувач здатний виконати лише окремі практичні завдання за допомогою викладача. У здобувача відсутні сформовані уміння та навички
Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	0 – 34 / F	Здобувач не знає основних положень навчальної дисципліни, не володіє навчальним матеріалом	Здобувач виконує лише елементи практичних завдань, погребує постійної допомоги викладача

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО З ОСНОВАМИ ЕКОЛОГІЇ. Ч. І»

1. Визначення, предмет, завдання екології.
2. Екологічні фактори, їх класифікація.
3. Основні екологічні закони.
4. Джерела і види забруднення навколишнього природного середовища.
5. Екологічна функція держави і права.
6. Виникнення й основні етапи розвитку екологічного законодавства і права.
7. Предмет екологічного права.
8. Поняття екологічного права.
9. Метод правового регулювання екологічних відносин.
10. Принципи екологічного права.
11. Система екологічного права.
12. Поняття і види об'єктів екологічного права.
13. Диференційовані, комплексні та інтегровані об'єкти екологічного права.
14. Поняття та види суб'єктів екологічного права.
15. Поняття та види екологічних правовідносин.
16. Правовідносини щодо охорони навколишнього природного середовища.
17. Правовідносини щодо використання природних ресурсів.
18. Поняття та види екологічної безпеки.
19. Правові підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин.
20. Поняття джерел екологічного права та їх класифікація.
21. Конституція України в системі джерел екологічного права.
22. Закони України в системі джерел екологічного права, їх види.
23. Земельний, Водний, Лісовий кодекси і Кодекс України про надра як джерела права.
24. Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про оцінку впливу на довкілля» у системі джерел екологічного права.
25. Місце підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні екологічних правовідносин та їх класифікація.
26. Міжнародно-правові норми у системі джерел екологічного права.
27. Поняття екологічних прав та обов'язків громадян.
28. Класифікація екологічних прав та обов'язків громадян.
29. Конституційні екологічні права громадян.
30. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище.
31. Право громадян на одержання повної достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та його вплив на здоров'я

населення (екологічну інформацію).

32. Право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів.
33. Поняття та особливості права власності на природні ресурси.
34. Форми права власності на природні ресурси.
35. Зміст права власності на природні ресурси. Суб'єкти та об'єкти права власності на природні ресурси.
36. Поняття і принципи права природокористування.
37. Зміст права природокористування.
38. Правова класифікація видів природокористування.
39. Підстави та порядок виникнення, зміни та припинення права природокористування.
40. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.
41. Види екологічної безпеки.
42. Поняття оцінки впливу на довкілля.
43. Поняття управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
44. Система та компетенція органів управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
45. Функції управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
46. Система та компетенція органів управління у галузі використання і охорони довкілля.
47. Правові питання участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
48. Організаційні функції екологічного управління.
49. Превентивно-охоронні екологічні функції.
50. Стабілізаційні функції екологічного управління.
51. Правові форми платежів у галузі екології.
52. Правове регулювання сплати екологічного податку.
53. Рентна плата за використання землі.
54. Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин.
55. Рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.
56. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України.
57. Рентна плата за спеціальне використання води.
58. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів.
59. Поняття та функції відповідальності за порушення екологічного законодавства.
60. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Ефективність вдосконалення юридичної освіти у вищій школі може бути досягнута завдяки докорінному поліпшенню рівня викладання та опанування здобувачами еколого-правових знань, які формуються на основі кодифікації екологічного законодавства України, вдосконалення системи екологічного права.

Тому виконання контрольних робіт здобувачами заочної форми навчання сприяє вдосконаленню форм самостійного опрацювання основних еколого-правових інститутів, поглибленню їх правосвідомості, осмислення та набуття навичок практики застосування екологічного законодавства.

Контрольна робота передбачає дві форми виконання завдань:

а) опрацювання нормативно-правового матеріалу, його аналіз та змістова оцінка з використанням різних форм тлумачення й узагальнення;

б) вирішення конкретних казусів, що мали місце в правозастосовчій практиці з метою виявлення та оцінки здобутих здобувачами знань та їх уміння застосовувати екологічне законодавство в конкретних життєвих обставинах.

Кожен здобувач виконує один варіант контрольної роботи відповідно до першої літери прізвища. Заміна одного варіанта іншим не допускається. В разі невиконання цієї вимоги робота не приймається до розгляду і оцінюється як «не зараховано».

Виконання контрольної роботи доцільно починати з вивчення програми курсу.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

ВАРІАНТ № 1 (Літери: А, Є, Л, Т, Щ, Я)

1. Принципи екологічного права.
2. Правове регулювання відносин власності на природні ресурси.
3. Нормативно-правове забезпечення оцінки впливу на довкілля.
4. Задача.

Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» прийняв постанови про утворення Національного природного парку та регіонального ландшафтного парку. Президент України скасував зазначені постанови, посилаючись на те, що відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», рішення про створення об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення приймаються Президентом України. Одночасно Президент України звернувся до Конституційного Суду України з поданням щодо конституційності постанов Кабінету Міністрів України.

Вирішить справу. Чи є законними постанови уряду та дії Президента України? Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України? Визначте компетенцію Кабінету Міністрів України та Президента України щодо створення (оголошення) об'єктів природно-заповідного фонду.

ВАРІАНТ № 2 (Літери: Б, Ж, М, У, Ю)

1. Об'єкти та суб'єкти екологічного права.
2. Право природокористування.
3. Поняття та юридичне закріплення екологічної безпеки.
4. Задача.

До мешканців багатоквартирного будинку як тих, що утворюють побутові відходи, надійшли листи від Державної податкової служби України про необхідність сплати екологічного податку за розміщення відходів згідно з Податковим кодексом України. Громадяни звернулись до ЖЕКу зі скаргами, оскільки систематично платять за вивіз сміття у складі комунальних послуг. ЖЕК у свою чергу направив ці скарги до організації-перевізника, яка безпосередньо здійснювала збирання та вивіз сміття до полігону. Остання від сплати екологічного податку відмовилась, мотивуючи це тим, що не є суб'єктом, що розміщує відходи.

Вирішіть справу. Визначить коло суспільних відносин. Які організаційні умови та підстави сплати екологічного податку? Хто є платником екологічного податку в зазначеній ситуації? Що є об'єктом оподаткування?

ВАРІАНТ № 3 (Літери: В, Е, З, Й, Н, П, Ш)

1. Метод правового регулювання екологічних відносин.
2. Юридична відповідальність як засіб реалізації норм екологічного права.
3. Форми захисту екологічних прав громадян.
4. Задача.

За рішенням обласної державної адміністрації частина земель заповідного урочища передана в тимчасове орендне користування приватному підприємству «Мольфар» для вирощування, збору та реалізації лікарських рослин. Під час використання підприємством здійснена вирубка частини дерев з метою підготовки землі до висадження лікарських культур. Керівництво парку звернулося із скаргою до обласної ради, в якій вимагало заборонити дії приватного підприємства як такі, що порушують природоохоронний режим урочища.

Вирішіть справу. Дайте оцінку діям обласної державної адміністрації та підприємства «Мольфар». Чи можливе застосування в даному випадку заходів юридичної відповідальності?

ВАРІАНТ № 4 (Літери: Г, І, І, О, Р, С, Ч)

1. Предмет екологічного права.
2. Екологічні права та обов'язки громадян.
3. Функції управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.
4. Задача.

Петренко М. був притягнений до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на води за використання електропомпи, яку розміщував у криниці, розташованій на земельній ділянці, що належала йому на праві приватної власності. Державний екологічний інспектор склав протокол про порушення ст. 48 Кодексу України про адміністративні правопорушення і виніс постанову про притягнення Петренко М. до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на води. Петренко М. оскаржив постанову державного екологічного інспектора до суду, посилаючись на те, що оскільки земельна ділянка належить йому на праві

приватної власності, то, відповідно до ст. 79 Земельного кодексу України, води на ній також належать йому на праві приватної власності. А відтак, він не зобов'язаний дотримуватися правил загального використання водних ресурсів, визначених Водним кодексом України.

Вирішити справу. Яке рішення має прийняти суд? Дайте характеристику права власності на воду.

ВАРІАНТ № 5 (Літери: Д, К, Ф, Х, Ц)

1. Класифікація джерел екологічного права.
2. Екологічний податок та рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів.
3. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
4. Задача.

Під час судового розгляду справи мешканців села Н. щодо забруднення повітря агрофірмою «Провесінь» виникла необхідність звернутися до головного лікаря районної лікарні з проханням надати інформацію про стан захворюваності серед мешканців села. Протягом місяця інформація надана не була. Адвокат звернувся із скаргою до начальника обласного управління охорони здоров'я.

Вирішити справу. Визначити коло суспільних правовідносин. Визначити порядок та строк надання екологічної інформації, її поняття і види.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО З ОСНОВАМИ ЕКОЛОГІЇ, Ч. І»

Нормативно-правові акти

1. Водний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/213/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Декларація Конференції ООН з проблем навколишнього середовища людини 1972 р. (м. Стокгольм).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text.
3. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/55-12>.
4. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text.
5. Декларація Тисячоліття ООН 2000 р. (прийнята Резолюцією 55/2 сесії Генеральної Асамблеї ООН).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text.
6. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради. 2002. № 3-4. Ст. 27.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення. К., 1996. 234 с.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
8. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради. 1994. № 36. Ст. 340.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/132/94-%D0%B2%D1%80>.
9. Конституція України. Голос України. 1996. 13 липня.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
10. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.
11. Лісовий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21 Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3852-12>.
12. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст. 112.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
13. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція 1998 р. (м. Орхус, Данія).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_015.
14. Про екологічний аудит: Закон України від 24 червня 2004 року № 1862-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>.

15. Про економічну самостійність: Закон України від 3 серпня 1990 року (із змінами та доповненнями).
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/150-93.%D0%BF>.
16. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 р. № 827. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF#Text>.
17. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF.#Text>.
18. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP110615.html.
19. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1478-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>.
20. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України // Відомості Верховної Ради. 1997. № 24. Ст. 170.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
21. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>.
22. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 504.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2460-12>.
23. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
24. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України. Відомості Верховної Ради. 1997. № 29. Ст. 194.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/188/98-%D0%B2%D1%80>.
25. Про охорону атмосферного повітря: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 252.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2707-12>.
26. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.
27. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172059.html.

28. Про право міжнародних договорів: Віденська Конвенція 1969 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
29. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.
URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.
30. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.

Основна література

1. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/>.
2. Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf.
3. Малимон С. С. Основи екології.
URL: http://agrokom.at.ua/Oxpimenko/eco/osnovi_ekologiji_pidruchnik_mlimon.pdf.
4. Основи екології: навч.-метод. посібник / О. М. Древаль, О. Г. Янчик. – Харків: НТУ «ХП», 2017. – 146 с.
URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/safetyofliving/wp-content/uploads/sites/171/2017/02/oe-yanchik.pdf>.

Додаткова література

1. Бабюк Д. Майбутнє покоління як суб'єкт екологічного права. 80-та звітна студентська наукова конференція ОНУ імені І. І. Мечникова, 23-25 квітня 2023 року. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/96f407ae-593c-4f35-a05d-d6000f24da8e/content>.
2. Гаджієва П. С. Особливості законодавчого регулювання права власності на диких тварин в Україні. Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8-9 червня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 1. С. 97-101.
3. Гуйван П. Д. Право на екологічну інформацію як основа гарантування безпечної життєдіяльності людини / Гуйван П. Д., Гуйван О. П. // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 28-32.
URL: <https://doi.org/10.15421/392007>.

4. Довга К. В. Екологічна культура та екологічна свідомість в екологічній політиці України. Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 78-ї звітної конф. Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук (19–20 трав. 2022 р., м. Одеса) / ОНУ ім. І. І. Мечникова, ЕПФ; відп. ред. О. В. Побережець. Одеса: Олді-Плюс, 2022.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/33321>.
5. Каракаш І. І. Актуальні проблеми систематизації сучасного екологічного законодавства України. Актуальні проблеми держави і права. 2018. Вип. 80. С. 63–71.
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12023?show=full&locale-attribute=uk>.
6. Костицький В. В., Костицька І. О. Конституційна екологічна держава. Екологічне право України. 2020. № 4. С. 7–10.
URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/4/3.pdf>.
7. Котеньов О. Г. Принципи права природокористування. Diss. Харків, 2017.
URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/issue/download/12367/6456>.
8. Кривошликова А. С. Захист і відтворення диких тварин: правові аспекти. Актуальні питання публічного та приватного права у контексті сучасних процесів реформування законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 14-15 квітня 2017 р. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 180 с.
9. Кривошликова А. С. Правові основи забезпечення екологічної функції держави в Україні / А. С. Кривошликова // Актуальні проблеми сучасного права: до 20-річчя засн. екон.-прав. ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова / зб. наук. ст. студентів; ред. кол.: В. В. Валах, О. М. Потопахіна, О. В. Толкаченко; відп. ред. О. В. Толкаченко. – Одеса: Астропринт, 2018. – 128 с.
10. Подлісняк І. С. Сільський зелений туризм в Україні: еколого-правовий аспект. Теоретичний аналіз і наукові дослідження юридичної науки: проблеми та перспективи: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 28-29 квітня 2017 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. 120 с.
11. Скопова О. С. Рентні платежі та екологічний податок в Україні: історичний аспект. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 36(2). С. 114-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_36%282%29__23.
12. Толкаченко О. В. Забезпечення екологічної безпеки в сільському господарстві. / О. В. Толкаченко. Науковий вісник Ужгородського

- національного університету. Серія «Право». Випуск 81. Ч. 2. Ужгород, 2024. С. 35-41. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.5>.
13. Толкаченко О. В. Підвищення ролі громадськості при оцінці впливу на довкілля як результат імплементації Директиви 2011/92/ЄС / Е. В. Толкаченко // Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 28 травня 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред. В. І. Труба, упор. А. Л. Святошнюк; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 242-248.
 14. Толкаченко О. В. Право громадян на продовольчу безпеку / О. В. Толкаченко // Юридичний вісник. Одеса. № 4. 2022. С. 74-80. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v4_2022/9.pdf.
 15. Толкаченко О. В. Право споживача на ГМ-продукцію. Юридичний вісник. Одеса. № 6. 2022. С. 104-111. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v6_2022/13.pdf.
 16. Толкаченко О. В. Правова охорона лиманів в Україні. Матеріали 72-ої наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова (29 листопада – 1 грудня 2017 р., Одеса). Одеса: Фенікс, 2017. С. 233-238.
 17. Толкаченко О. В. Правові інструменти збору і передачі інформації/даних громадськістю в процесі відновлення довкілля України. / О. В. Толкаченко // Правова держава. – Одеса. № 57. 2025. С. 220-233. URL: <http://pd.onu.edu.ua/issue/view/19067/12377>.
 18. Толкаченко О. В. Розвиток сталого сільського господарства та забезпечення екологічної безпеки в процесі здійснення сільськогосподарської діяльності / О. В. Толкаченко // Правова держава. – Одеса. № 53. 2024. С. 149-157. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300730>.
 19. Толкаченко Олена. Право на сприятливе навколишнє середовище в законодавстві України та інших держав. *Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa*, Uniwersytet Łódzki, Bookmarked Publishing & Editing, Łódz-Olsztyn 2017, 262 s.
 20. Хижня Л. Є. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за вчинення правопорушень у сфері охорони довкілля. Юридичний вісник. 2018. № 52. URL: https://hd.znu.edu.ua/page/dis/07_2020/Khyzhnia.pdf.
 21. Хом'як І. В. Історія екології: Навчальний посібник: Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 310 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/37218/1/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf>.

22. Христина М. Співвідношення державної екологічної політики і екологічного законодавства України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 187–191.
URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.32>.
23. Чайковська Наталя. Правові аспекти здійснення оцінки впливу на довкілля. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 4. С. 214-223.
URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2017/chajkovska.pdf>.
24. Шемшученко Ю. С., Костицький В. В. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права. Екологічне право України. 2017. № 1-2. С. 66–74.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eklprukr_2017_1-2_13.
25. Шнайдерман М. Ю. Правова охорона зелених зон при здійсненні містобудівної діяльності. Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8-9 червня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 1. С. 102-106.
26. Шульга Т. М. Становлення і розвиток екологічного оподаткування в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Одеса, 2017. № 6-3, т. 2. С. 67–69.
URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/14937>.
27. Шульга, А. М. Кримінальна відповідальність – дійовий засіб охорони довкілля. Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2017. - № 5. - С. 85-92.
URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/743a7161-81b3-49eb-95fa-f0335ff56175>.
28. Ячменська М. М. Екологічні вимоги при здійсненні містобудівної діяльності в Україні. Актуальні проблеми сучасного права: до 20-річчя засн. екон.-прав. ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова / зб. наук. ст. студентів; ред. кол.: В.В. Валах, О. М. Потопахіна, О. В. Толкаченко; відп. ред. О. В. Толкаченко. Одеса: Астропринт, 2018. 128 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://ovu.com.ua> – Офіційний вісник України
2. <http://rada.gov.ua> – Офіційний сайт Верховної Ради України
3. <http://infodisk.com.ua> – Система правової підтримки
4. <http://lawbook.org.ua> – Бібліотека юриста
5. <https://www.iucn.org/> – Офіційний сайт Міжнародного союзу охорони природи

6. <https://mepr.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів України
7. <https://www.davr.gov.ua/> – Офіційний сайт Державного агентства водних ресурсів України;
8. <https://forest.gov.ua/> – Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів України
9. <https://www.geo.gov.ua/> – Офіційний сайт Державної служби геології та надр України
10. <https://land.gov.ua/okhorona-zemel/> – Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру

Навчальне видання

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО З ОСНОВАМИ ЕКОЛОГІЇ
Частина I

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності D8/081 Право

Електронне практичне видання

Укладач:
Толкаченко Олена Володимирівна

В авторській редакції

Затв. авт. 15.04.2026. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,2 МБ. Зам. № 3132.

Видавець:
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, буд. 2, м. Одеса, 65082, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8592 від 23.03.2026 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua